čios įvijinės apyrankės. Jų rasta tik pora egzempliorių.

Juostinis žiedas terastas atsitiktinai tik vienas ir, atrodo, yra visai vėlyvas.

Iš rastųjų kelių šukių tik vienoje matyti aiškus grublėtumas.

Taigi tyrinėjimai parodė, kad kalvos R dalyje buvę akmenų vainikais apdėti pilkapiai, kuriuose laidota II-IV a. Laidosena ir įkapės būdingi Žemaitijos pilkapiams. Likusioje kalvos dalyje turėtų būti V-VIII a. kapų.

PAJUOSČIO (PANEVĖŽIO RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 METAIS

Mykolas Michelbertas

Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto TSRS istorijos katedra 1974 m. tęsė ir užbaigė Pajuosčio pilkapyno tyrinėjimus, vykdytus nuo 1971 m[1].

1971-1973 m. Pajuostyje buvo ištirta 16 II-III a. pilkapių. Pilkapiuose buvo aptikta keletas V-VIII a. ir IX-XII a. kapų. Vėliau, pil-

---

[1] Apie ankstesnių metų tyrinėjimus žr.: M. Michelbertas, Pajuosčio pilkapių (Panevėžio raj.) tyrinėjimai 1971 m., - AETL 1970 ir 1971 metais, V., 1972, p. 25-28; M. Michelbertas, Pajuostės (Panevėžio raj.) pilkapių tyrinėjimai 1972 ir 1973 m., - AETL 1972 ir 1973 metais, V., 1974, p. 35-40; М. Михельбертас, Курганы в Пайосте, - АО 1971 года, М., 1972, с. 411-412; М. Михельбертас, Раскопки в Пайосте, - АО 1972 года, М., 1973, с. 377-379; М. Михельбертас, Погребальный памятник в Пайосте,-АО 1973 года, М., 1974, с. 392; М. Михельбертас, Раскопки в Пайосте, - АО 1974 года, М., 1975, с. 408-409.

kapynui atsidūrus kaimo kapinaičių teritorijoje, kai kuriuose pilkapiuose mirusieji laidoti dar kartą XVI-XVII a. Pilkapynas buvo supiltas II tūkstantm. pr.m.e. gyvenvietės vietoje.

1974 m. Pajuostyje buvo ištirti paskutinieji 5 pilkapiai (XV, XVI, XIX, XX, XXI), padarytos 3 perkasos tarp pilkapių (II, IV, V).

Ir 1974 m. tyrinėtieji pilkapiai buvo supilti I-III a. iš aplinkinės žemės - smėlio, pagrinde aptinkamas degėsių ir angliukų sluoksnis (pilkapiai XVI, XXI), kurio storis nuo 10 iki 15 cm. Pilkapių sampilai buvo apskriti, kartais netaisyklingos formos, jų skersmuo - 8-10, 9-10, 8,5-9, 5-5,5 m, o aukštis - 0,5-0,8 m. Sampilus juosė akmenų vainikai, kurių išliko tik dalis. Pasiseké nustatyti tik dviejų pilkapių akmenų vainikų dydį. Antai XVI pilkapio akmenų vainiko skersmuo PV-ŠR kryptimi vidinėje pusėje buvo 4,8 m, o išorinėje - 5,8 m. XXI pilkapio akmenų vainiko skersmuo P-Š kryptimi atitinkamai buvo 4 m ir 4,5 m.

Kiek skirtingai buvo įrengtas XVI pilkapis. Jo centre po velėna atsidengė akmenų grindinys, kuris buvo tarp dviejų aukštų akmenų vainiko. Po grindiniu pastebėtas dar balto švaraus smėlio sluoksnelis. Pilkapiai, kurių sampile aptinkamas akmenų grindinys, vidurio ir šiaurės Lietuvoje yra labai reti. Kol kas tokio tipo pilkapiai buvo 1969 m. aptikti Lybartiškėje, Šiaulių raj. (pilkapis III) ir 1970 m. Laujėnuose, Pasvalio raj. (pilkapis II).

1974 m. tyrinėtuose pilkapiuose ir perkasuose buvo aptikti tik 4 II-III a. kapai, rasta ir atsitiktinių to laikotarpio dirbinių. Mirusieji laidoti 0,35-0,4 m gylyje nuo sampilo viršaus, visi ant pilkapio pagrindo, nedeginti, aukštielninki, griaučiai labai blogai išlikę. Galvūgaliuose ir kojūgaliuose aptikta po 2 arba 3 akmenis. Vieni mirusieji laidoti galvomis į PV (perkasas III, k. 1), kiti - į PR (pilkapis XXI,

kapai 2 ir 3).

Vyro įkapes sudarė geležinis siauraašmenis pentinis kirvis, geležinis lazdelinis smeigtukas. Tuo tarpu vaikų kapuose aptikta daugiau papuošalų - tai žalvarinės apyrankės, įvijos, ažūriniai pakabučiai. Tarp atsitiktinių radinių buvo pusė žalvarinės antkaklės buoželiniais galais, ritinis smeigtukas, segė trikampe kojele, emalės karolis, geležinis įmovinis kirvis.

Keliuose 1974 m. tyrinėtuose pilkapiuose ir viename perkase buvo aptikti vėlyvi krikščioniškojo laikotarpio kapai. Iš viso buvo atidengti dar 28 vėlyvi kapai. Antai XV pilkapyje buvo 11 vėlyvų kapų, XIX - 7 kapai, XX - 4 kapai, perkasoje III - 6 kapai. Vėlyvieji griautiniai kapai buvo aptikti 0,3-1,2 m gylyje nuo žemės paviršiaus. Apie pusė mirusiųjų laidota lentiniuose karstuose, lentos kai kuriuose kapuose buvo dar ne visai supuvusios. Mirusieji laidoti aukštielninki, ištiestom s kojomis, rankų padėt.s įvairi, daugumas laidota galvomis į V, kartais pastebimas nedidelis nukrypimas į ŠV arba PV.

Kai kuriuose kapuose buvo rastos monetos. Paprastai viename kape buvo aptinkama nuo 2 iki 4 monetų. Nemaža monetų buvo rasta ir atsitiktinai, matyt, jos kilusios iš suardytų vėlyvų kapų. Pagal monetas kai kuriuos kapus galima datuoti XVII a. pirmąja arba antrąja puse[1]. Tarp monetų yra Aleksandro (1492-1506 m.) lietuviški denarai, Zigmanto III Vazos (1587-1632 m.) lietuviški dvidenariai ir šilingai, lenkiški pusantrokai, Rygos šilingai, Jono Kazimiero (1649-1668 m.) lietuviški ir lenkiški šilingai, Švedijos valdovų Gustavo II

---

[1] Monetų chronologiją nustatė IEM Numizmatikos skyriaus vedėjas Z. Duksa, už ką autorius jam labai dėkingas.

Adolfo (1621-1632 m.) Rygos šilingai, Elbingo šilingai ir pusantrokai, Kristinos (1632-1654 m.) Livonijos ir Rygos šilingai, Karolio XI (1660-1697 m.) Livonijos šilingai, Karolio XII (1697-1718 m.) ėris, Prūsijos Fridricho Vilhelmo I (1657-1688 m.) ortas, Silezijos Juozapo I (1705-1711 m.) grašis (3 kreiceriai), kelios monetos nenustatytos.

Atkreipia dėmesį kai kurios atsitiktinai rastos monetos, kilusios, be jokios abejonės, iš suardytų kapų. Visų pirma, 2 monetos yra kaldintos XVIII a. pradžioje (Karolio XII ėris, kaldintas 1713 m. ir Silezijos Juozapo I grašis, kaldintas 1707 m.). Tai patvirtina ankstesnę prielaidą, kad dalis vėlyvų kapų Pajuostyje priklauso XVIII a. Kitas dalykas, Pajuostyje net XVIII a. pradžioje kai kas prisilaikė pagoniškų laidojimo papročių - dėjo mirusiesiems į kapus monetas. Atsitiktinai surastas Fridricho Vilhelmo ortas yra, atrodo, pati stambiausia moneta, žinoma iš vėlyvų kapinynų tyrinėjimų Lietuvoje[1].

Monetos kapuose buvo aptinkamos įvairiai - galvos srityje, pečių srityje, prie rankų, juosmens srityje, kartais su odinių ar medžiaginių piniginių liekanomis, o kartais tiesiog padėtos ant karsto dugno.

Be to, vėlyvuose kapuose aptiktos stiklinių karolių apvaros, žalvarinė segelė, geležinis peilis medinėmis kriaunomis. Dalis vėlyvų kapų buvo visai be įkapių, kai kur aptikti ir krikščioniškojo tikėjimo atributai - medalikėlis su širdies atvaizdu, kryželis (pilkapis XV, k. F). Labai galimas dalykas, kad dalis vėlyvų kapų priklauso XIX a.

---

[1] Plg. V. Urbanavičius, XIV-XVII amžių monetos Lietuvos kapinynuose, MAD, A, t. 2(24), 1967, p. 61-74.

1974 m. iškastose perkasose ir kai kurių tyrinėtų pilkapių sampiluose taip pat rasta ankstesnės gyvenvietės kultūrinio sluoksnio liekanų. Daugiausia tai buvo lipdytos keramikos brūkšniuotu paviršiumi puodų šukės (kai kur jų krūvelės), apdegę akmenys, smulkūs angliukai, kažkokios medinės užtvaros pėdsakai.

Pajuosčio pilkapių tyrinėjimai, kurie tęsėsi ketverius metus, 1974 m. buvo užbaigti. Pajuostyje ištirta iš viso 21 pilkapis, tarp pilkapių iškastos 5 perkasos, kurių bendras plotas - 84 m^2. Tyrinėjimų metu buvo aptikti 22 II-III a. kapai, 1 V-VII a. kapas, 8 IX-X a. kapai ir 92 XVI-XVIII a. kapai. Iš viso buvo aptikti 383 įvairių laikotarpių dirbiniai (iš tikrųjų radinių kiekis yra kur kas didesnis, nes kelios ar net keliolika monetų ar karolių, rastų viename kape, dažniausiai būdavo žymimi vienu numeriu).

Pajuosčio pilkapynas buvo vienas didesnių pilkapynų, išlikusių vidurio Lietuvos šiaurinėje dalyje. Šio pilkapyno tyrinėjimai gerokai išplėtė mūsų žinias apie šios srities gyventojų laidoseną įvairiais laikotarpiais, pateikė visą eilę naujų, iki šiol Lietuvos archeologinėje medžiagoje nežinomų dirbinių tipų.

MUORIŠKIŲ (BIRŽŲ RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 IR 1975 METAIS

Juozas Markelevičius, Eugenija Morauskienė

Lietuvos TSR Kultūros ministerijos MMT kartu su Biržų krašto tyros muziejumi 1974-1975 m. ištyrė Muoriškių pilkapius, kurie buvo Nemunėlio kair. krante ir prie kaimo kapinaičių.

Išlikę 5 pilkapiai buvo gana įvairaus dydžio: I - 12 m skersmens ir 0,6 m aukščio buvo prie kapinaičių tvoros, II - 8 m skersmens ir